

LUTHERSK KIRKETIDENDE

1863-2013

150ÅR

LEDER: BOPLIKT – SVØPE ELLER MULIGHET?

ARTIKLER OG INNLEGG

TROENS TRANSCENDENS

LOKALFÖRSAMLINGEN SOM ENHET
FÖR KYRKLIG VERKSAMHET OCH
UTVECKLING

VERSUS POPULUM - EN KOMMENTAR

SVAR TIL ANDREAS JOHANSSON

SAMLIV – MED OG UTEN PAULUS

JUBILEUM

MERKELIGE DAGER

SØNDAGSTEKSTEN

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

3. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

BOPLIKT – SVØPE ELLER MULIGHET?

I en gammel Fleksnes-episode uttaler Marve Fleksnes seg om kall, og det kan jo ikke gå bra. Med sin sedvanlig skråsikkerhet sier han noe i retning av: "Selvfølgelig må man ha et kall til å være sykesøster – man ville jo ikke gått i en sånn uniform ellers!" Denne replikken kom jeg på etter en diskusjon hvor blant annet boplikten var tema. "Boplikten har du nå valgt selv," var det noen som slo fast, og jeg kjente at jeg ikke uten videre var helt enig. For like lite som Fleksnes sin sykepleier behøver å ha kjent kallet mot uniformen, har jeg kjent kallet (eller tatt valget) om boplikten. Men jeg ville være prest, og er det, og da følger på et vis spørsmålet om boplikt med på kjøpet.

Kirkeminister Rig-mor Aaserud sier til Vårt Land 29. april at tiden er inne for en grundig gjennomgang av bopliktsystemet for prester i Den norske kirke. I mai sender vi ut høringsnotat om saken, sier statsråden også samme sted. Det skal bli spennende å se hva denne høringen viser. For bopliktsystemet vekker mange følelser og har mange sider, for både prest og menighet.

Ordnningen er ment å sikre rekruttering. Men gjør den det? Menigheter som få prester søker seg til, vil kanskje få det enda vanskeligere hvis de ikke også tilbyr bolig. Men på den andre side vil det vel her tvinge seg fram en eller annen form for botilbud fra kommunen, slik som andre

søkere til stillinger man gjerne vil ha besatt, blir tilbudt? I områder i Norge hvor det er veldig dyrt å bo (som Oslo), er det jo mer enn nok av prester som søker, på tross av at det slett ikke alltid er tjenesteboliger her. Kanskje det er så mye annet som teller når prester ønsker seg til et sted (venner, familie, valgmuligheter), så tilbud om bolig (som man jo i prinsippet har overalt) egentlig ikke har så mye å bety? Og så langt jeg kan forstå, kan vel vanskelig boplikten virke

I en tid med galopperende boligpriser, stort fokus på bolig som investering (for fremtidig rikdom) og en rørende enighet over hele linja at å leie er å kaste penger ut av vinduet og en fattigdomsfelle uten like, så er det fort gjort å føle seg skikkelig dum og lurert trill rundt som prest i tjenestebolig.

rekrutterende for å få flere prester i alle fall? Bortsett fra min sønn, da åtte år, som gjerne ville bli prest "for da fikk han hus", så er mitt inntrykk at langt flere velger vekk preste-tjenesten, blant annet på grunn av at de ikke kan tenke seg å bo i tjenestebolig, enn de

som eventuelt synes det er et stort pluss ved yrkesvalget (Vil en høring fange opp slike signaler?).

Etter snart 20 år i forskjellige tjenesteboliger tenker jeg jo at det har både sine fordeler og ulemper. For meg ser noen av dem slik ut:

- Boplikten gir en mulighet til å utsette den store investeringen som en bolig er. Det gir noen flere valg når det gjelder kabalen familie/arbeid. Vi måtte ikke arbeide fulltid begge to med mange små barn hjemme – det var godt for oss
- Det var og er en glede og fordel, tror jeg, å få

bo i menigheten hvor jeg gjør tjeneste. Forhåpentligvis er det en fordel for både menighet og prest.

- Jeg synes det er vanskelig at tjeneste og bolig/hjem blir to sider av en sak. Følelsen av å være evig "husmann" er ikke god, heller ikke å måtte mase på "kommunen" hver gang det er noe med boligen (å måtte argumentere for at vi godt kan ha boevne selv om vi har boplikt, var en ydmykende opplevelse). For en med kort vei til katastrofetanker har jeg vært mye redd for hva som skulle skje med min familie hvis jeg ble alvorlig syk eller døde; det ville bli et oppbrudd på alle hold p.g.a. at vi bor i tjenestebolig.

Der prester samles, diskuteres fort boplikten, og den gjør i hvert fall ikke at prestskapet blir MINDRE opptatt av boligmarked, investeringer, kjøp, salg og oppussing. Jeg må innrømme at jeg noen ganger kan komme litt nedstemt hjem etter store samlinger med mange prester hvor tema veldig fort blir :”Hvordan har du ordnet deg med bolig da?” For boplikten fungerer jo ikke slik at prester ikke må tenke på å ha et sted å bo noen gang. Det er bare at man må gjøre det på andre måter enn å kjøpe seg en bolig og så bo der (som er den vanlige norske måten å gjøre det på). Noen har lagt mye krefter i å komme ut av hele ordningen. Andre kjøper og leier ut, eventuelt kjøper noe man betaler ned på selv. Å oppdage at en side ved boplikten var at jeg skulle ende opp som ”uteleihai”, kan jo også være en ubehagelig overraske. I en tid med galopperende boligpriser, stort fokus på bolig som investering (for fremtidig rikdom) og en rørende enighet over hele linja at å leie er å kaste penger ut av vinduet og en fattigdomsfelle uten like, så er det fort gjort å føle seg skikkelig dum og lurt trill rundt som prest i tjenestebolig.

Mobilitet skal boplikten også sikre. For det vil vi jo ha, eller? Kanskje vi samtidig da kunne sjekke hvilken mobilitet (eventuelt stabilitet) vi ønsker oss av presten i 2013? For det kan virke som idealet om at presten skulle være ca. sju år

på samme sted, før han tok familien under armen og dro videre, også står for fall...

Når det altså bare er 61 prosent av menighetsprester i fast stilling som bor i tjenestebolig, så sier det vel seg selv at dette nå er en ordning med mange unntak etter hvert. Med jevne mellomrom kommer det eksempler på saker hvor boplikten blir svært rigid overholdt, i media, gjerne via leserinnlegg. Parallelt kan det nok være at like mange og flere saker, faktisk, blir behandlet fleksibelt og med stort skjønn for prestens behov for å slippe boplikt, av bispedømmeråd og departement. For unntakene fra systemet er jo også mange. Kan en høring avsløre om ordningen allerede er under avvikling – uten at noen bevisst har tatt et valg om det? Tallene kan jo tyde på det.

Sykepleierne har etter hvert fått både funksjonelle og fine klær å arbeide i. Uniformen krever ikke noe kall av dem; klærne skal jo bare understøtte og fungere best mulig i det arbeidet en sykepleier gjør. Boplikten var vel også tenkt

Kan en høring avsløre om ordningen allerede er under avvikling – uten at noen bevisst har tatt et valg om det? Tallene kan jo tyde på det.

å være funksjonell og fornuftig og støtte opp under både menighetens og prestens behov – til beste for kirken på hvert et sted. Fungerer boplikten slik? Har den utilsiktede følger som ikke er blitt vurdert? Vil vi rett og slett snart være tjent med ”andre klær”, andre systemer? Det er jeg spent på om den bebudede høringen sier noe om.

ANNE GRETE LISTRØM
LISTROM@DRAMMEN.KIRKEN.NO

TROENS TRANSCENDENS

SØREN KIERKEGAARD OM ABRAHAMS DILEMMA

AV SILJE HAGA, HØYSKOLELEKTOR I FILOSOFI VED NORSK LÆRERAKADEMI
SILJE.HAGA@NLA.NO

Tro er netop Modsigelsen mellem Inderlighedens uendelige Lidenskab og den objektive Uvished. Kan jeg objektivt gribe Gud, saa troer jeg ikke, men netop fordi jeg ikke kan det, derfor maa jeg troe; og vil jeg bevare mig i Troen, maa jeg bestandig passe paa, at jeg fastholder den objektive Uvished, at jeg i den objektive Uvished er "paa de 70.000 Favne Vand", og dog troer.¹

Denne artikkelen handler om bibelhistorien om Abraham og Isak. Det er mange spørsmål vi kan stille oss i forhold til Abrahams offervilje av sin sønn, Isak. Finnes en etisk suspensjon i religiøse spørsmål? Har mennesket ifølge Bibelen en absolutt plikt overfor Gud, som overgår alt annet? Vi skal i denne artikkelen se på den danske filosofen Søren Kierkegaard sitt syn på denne bibelhistorien. Hovedfokuset i denne fortellingen, ifølge Kierkegaard, er det kristne budskapet. I Kristi offerdød får ikke mennesket bare muligheten til å velge Guds tilgivelse for sine synder, men også en mulighet for å få Guds evige ubetingede kjærlighet. Kan den analoge profetien om Jesu komme trekkes fra historien om Abraham og Isak og til hvert enkelt menneske – at i resignasjon viser Gud seg som sterkere enn døden ved å gi oss evig liv?

I 1843 gav Søren Kierkegaard ut boken "Frygt og Bæven". Søren Kierkegaard var en dansk eksistensfilosof og teolog (1813–1855) som delte inn ulike bevisstetsnivåer og stadier i menneskenes liv. Han satte det religiøse stadiet opp mot det etiske stadiet og vurderte hvorvidt det finnes en etisk suspensjon i religiøse spørsmål. "Frygt og Bæven" baserer seg hovedsakelig på Bibelens historie om Abraham og Isak. Her er det den religiøse offertanken som beskjeftiger Kierkegaard. Hovedtemaet i boken er at Abra-

ham befinner seg i et dilemma mellom et etisk og et religiøst prinsipp.

Kierkegaard stiller tre grunnleggende spørsmål i forhold til Abrahams dilemma. Finnes det et teleologisk unntak fra det etiske? Har mennesket en absolutt plikt mot Gud, som overgår alt annet? Var det etisk forsvarlig av Abraham å tie overfor sine nærmeste om det forstående offeret som skulle skje? I "Frygt og Bæven" kan vi lese at Kierkegaard stiller tre grunnleggende spørsmål i forhold til Abrahams dilemma. Finnes det et teleologisk unntak fra det etiske? Vil imidlertid etikken være et grunnleggende normativt fundament underliggende for både religiøst troende og ikke-troende?

"FRYGT OG BÆVEN"

I bibelteksten om Abraham og Isak befaler Gud Abraham å ofre sin eneste sønn, Isak. Abraham får ingen begrunnelse for dette kravet, og likevel drar han av gårde til ofringsstedet med intensjon om å drepe Isak. Abraham er aldeles uvitende om at Gud setter ham på prøve. Han synes å stå i en håpløs situasjon, påtvunget en motbydelig handling uten mål og mening. Selv om han må sette seg ut over det etisk og religiøst begrunnede kravet om ikke å slå i hjel, ser Abraham ingen annen mulighet enn å følge Guds befaling. Dette er imidlertid ikke den eneste selvmotsigelsen vi

finner i denne bibelteksten. Hele slekten var ment å skulle videreføres med Isak – et løfte Abraham tidligere har fått av Gud. Slik sett utsettes fremtidshåpet for hele israelsfolket.

Så stod Abraham tidlig op om morgenen og lesste på sitt asen og tok to av sine drenger med sig og Isak, sin sønn; han kløvde ved til brennofferet og gav sig på veien til det sted Gud hadde sagt ham. På den tredje dag, da Abraham så sig omkring, fikk han øie på stedet langt borte. Da sa Abraham til sine drenger: Bli I her med asenet! Jeg og gutten, vi vil gå dit bort og bede og så komme tilbake til eder. Så tok Abraham veden til brennofferet og la den på Isak, sin sønn, og selv tok han ilden og kniven i sin hånd; og så gikk de begge sammen.²

I ”Frygt og Bæven” sammenligner Kierkegaard Abraham-fortellingen med Homers historie om Agamemnons etiske dilemma. Agamemnon var hærfører under trojakrigen. Etter at han hadde kommet til å drepe et av gudinnen Artemis’ hellige dyr, hjortene, krevde hun ett offer av ham. Han ble til gjengjeld stilt overfor valget mellom enten å ofre sin egen datter Iphiginea eller hele hæren. Vi ser her at Agamemnon ble stilt overfor et umulig valg. Skal han la datteren bli drept for hærens skyld? Hans personlige følelser gjøres dermed om til et regnestykke der kvantiteten blir det avgjørende i vurderingen av hvem Agamemnon skal velge å ofre.

Fellestrekket i de to fortellingene er at både Abraham og Agamemnon risikerer å måtte ofre sitt eget høyt elskede barn. Den viktigste forskjellen er imidlertid at Agamemnons bud ikke kommer fra Gud. Han kan derfor ikke bli frelst fra den synd som ligger implisitt i offeret. Abraham ville ikke hos noe annet menneske finne forståelse for sitt forehavende, om han språklig sett skulle uttrykt dette overfor noen, nettopp fordi det ikke er mulig å forsvare et slikt valg om det dømmes etter allmenne etiske lover. Det tok hans kone Sara over 90 år å få dette barnet. Det gjør det enda mer umulig for Abraham å forstå hvorfor Gud ville kreve dette offeret av ham. En engel kommer til Abraham i det avgjørende øyeblikk og frir ham fra offerhandlingen. Abraham var innstilt på å underkaste seg Guds krav, villig til å resignere på Isak og drepe ham. Han var ikke

bare klar til å begå mord, men også villig til å ofre til Gud det kjæreste han hadde. Hvordan kan han etisk forsvare Guds absolutte krav om lydighet? Vil det etter et slikt offer overhodet være mulig å bevare troen?

Da talte Isak til Abraham, sin far, og sa: Du far! Han svarte: Ja, min sønn! Han sa: Se, her er ilden og veden, men hvor er lammet til brennofferet? Abraham svarte: Gud skal utse sig lammet til brennofferet, min sønn! Så gikk de begge sammen. Og da de kom til det sted Gud hadde sagt ham, bygget Abraham et alter der og la veden til rette; så bandt han Isak, sin sønn, og la ham på alteret ovenpå veden. Og Abraham rakte ut hånden og tok kniven for å ofre sin sønn.³

Videre i spørsmålet om hvorvidt det var etisk forsvarlig overfor Abrahams nærmeste å tie om det som skulle skje, stiller Kierkegaard individet over det allmenne: I troen har mennesket resignert fra det allmenne liv. Mennesket skal gi avkall på å gjøre det timelige til sin avgud. I etisk henseende er Abrahams forestående gjøremål å betrakte som mord, mener Kierkegaard. Det blir derfor viktig å sette et skille mellom tro og etikk. Det religiøse aspektet bringer inn offertanken snarere enn tanken om mord. Mennesket lar derved sine egne og andres krav og intensjoner vike for å adlyde Guds bud. Det er dette som er det neste og avgjørende spørsmålet for Kierkegaard i ”Frygt og Bæven”. Kierkegaard mener mennesket i ensomhet og hengivenhet må vie sin eksistens i total lydighet overfor Gud.

Har mennesket en absolutt plikt mot Gud, som overgår alt annet? I Abrahams tilfelle finnes intet annet svar enn at han utsettes for en prøvelse eller fristelse for Guds skyld. Her kan ikke Abraham gjøre seg forstått overfor noen. Dersom plikten overfor Gud overgår alt annet, vil ikke mennesket kunne fatte et uetisk bud som her blir gitt. Det er lettere å forstå en ond handling hvis motiver er utelukkende egoistiske. I Abrahams tilfelle foreligger ingen skjulte eller åpenbare egoistiske motiver, ei heller en logisk allmenn forklaring. Vi har derfor med to vidt forskjellige tilnærminger til eksistensen å gjøre, ettersom den grunnleggende betingelsen for handlingen baserer seg enten på plikten overfor

troens paradoks eller på det etisk allmenne.

Her beveger Kierkegaard seg i grenselandet mellom det etiske og det religiøse stadiet. Fordringen om å skulle tro på Gud er en risiko mennesket kan ta i sitt liv. For forstanden er troen et paradoks. Det er en tro i kraft av det absurde. Kierkegaard hevder imidlertid at mennesket får livet evig tilbake når det er villig til å vie det til Gud. Å få evig tilbake det som blir ofret, kaller Kierkegaard for den evige resignasjon. Det er derfor kjærligheten er så dypt forankret i troen. På samme tid sier Kierkegaard at det er en plikt å elske Gud. Gud er selve kjærligheten, og det er derfor en grunnleggende betingelse å ha elsket Gud før budet om å elske sin neste kan oppfylles.

Forholdet til Gud krever imidlertid en positiv bekreftelse fra menneskets side, hevder Kierkegaard, for gjennom syndefallet er forholdet brutt. Menneskets valgfrihet gjør at svaret ikke umiddelbart er gitt, men muligheten for gjenforening foreligger hvert øyeblikk av menneskenes liv. Det er et valg som må foretas gang på gang, fordi vår syndige natur er avhengig av nådens frigjøring. Kierkegaard bruker derfor begrepet den evige resignasjon i forbindelse med troen. På samme måte som Abraham var villig til å oppgi sin sønn, skal hvert enkelt menneske sette Gud først. Ved å vie sitt liv til Gud får mennesket livet evig tilbake. Det er dette som er det avgjørende i troen, og som, ifølge Kierkegaard, beskrives som troens transcendens. Vi skal nå gå videre til Kierkegaards vurdering av paradokset og den absurde troen som i kraft av det guddommelige belyser menneskets syntese mellom det timelige og evige.

KRISTENDOMMENS PARADOKS

Kierkegaard skiller mellom to forskjellige måter å forholde seg til religiøsitet på. Han betegner disse som religiøsiteten A og B. I den første formen for religiøsitet har individet kun en immanent holdning som grunnlag for sin tro. Dette vil si at mennesket fremdeles beveger seg innenfor forstandsmessige kategorier og streber etter å begripe den evige salighet. I religiøsiteten A er spørsmål om skyld avgrenset til menneske-

lige kategorier hvor mennesket søker etter mulige måter å befri seg fra sin egen skyld. I religiøsiteten B er skyld snarere forbundet med en kristen synd. Dette innebærer at mennesket bare kan frelses fra sin synd i troen på at Kristus allerede har sonet dets synder. Oppgaven ligger derfor i å søke tilgivelse ved å bekjenne sine synder. Religiøsiteten B forholder seg til Gud gjennom en tro som transcenderer mennesket utover seg selv.

I religiøsiteten B overvinnes mennesket, ifølge Kierkegaard, den smertelige skylderfaringen som kjennetegner religiøsiteten A. I erkjennelsen av at vi alltid er skyldige overfor Gud, får mennesket mulighet til å bli forsonet i troen. I religiøsiteten B forholder mennesket seg imidlertid til det paradoks at guden ble menneske som levde midt i tiden. Gjennom Jesu offerdød fikk mennesket muligheten til å kunne velge Guds tilgivelse for å kunne frelses fra sin synd, men også for å kunne bli ubetinget elsket. Dette viser seg i troen på sitt ytterste fordi Jesus ofret seg selv i kjærlighet for menneskenes skyld. Er historien om Abraham og Isak slik sett en analog profeti om Jesu komme – å vise at Gud er sterkere enn døden?

I Guds fordring om at Abraham skulle ofre sin sønn Isak, ligger en oppfordring til hvert enkelt menneske. Gud kan frata mennesket alt, men i stedet for å foreta valg for mennesket, har Gud overlatt muligheten å foreta valg til mennesket. Det er derfor ikke Gud som fratar oss alt, men mennesket har mulighet til selv å overgi alt til Gud. Dette er et springende punkt i troens transcendens. Mennesket har ifølge Kierkegaard her to muligheter. For det første kan mennesket la forstanden råde og forarges over det kristne budskapet. Det andre alternativet er å ta en risiko og foreta et sprang og kaste seg ut på de ”70.000 favne vands dyb”. Troen krever at mennesket selv foretar dette valget. Det er bare det enkelte mennesket som kan synde, og det er bare det enkelte mennesket Gud kan tilgi.

Men den givne Bestemmelse af Sandhed er en Omskrivning af Tro. Uden Risiko ingen Tro. Tro er netop Modsigelsen mellem Inderlighedens uendelige Lidenskab og den objektive Uvished. Kan jeg objektivt gribe Gud, saa troer jeg ikke, men netop fordi jeg ikke kan det, derfor maa jeg troe; og vil jeg bevare mig i Troen, maa jeg be-

standig passe paa, at jeg beholder den objektive Uvished, at jeg i den objektive Uvished er "paa de 70.000 Favne Vand", og dog troer.⁴

Ifølge Kierkegaard blir kristendommens kjerne virkeliggjort ved at Gud ofrer sin eneste sønn, Jesus Kristus, for at han skal gi sitt eget liv for menneskenes skyld. Jesus var villig til å gi slipp på alt i livet, til og med livet selv, for å adlyde Gud. Det samme religiøse prinsipp finner vi i historien om Abraham og Isak. Abraham var villig til å ofre Isak for Gud. Dermed fikk han livet evig tilbake. Kristendommens paradoks viser seg på en lignende måte i hvert enkelt menneskes liv. Ved å tro gir mennesket sitt liv til Gud og får alt evig tilbake. Bare ved å avlegge sin synd i Guds hender får mennesket syndsforlatelse. Dette viser at det å leve religiøst er å leve i et lidenskapelig gjentakende trosforhold til Gud.

I denne artikkelen har vi tatt utgangspunkt i bibelhistorien om Abraham og Isak. I "Frygt og Bæven" foretar Søren Kierkegaard en vurdering av hvorvidt vi kan danne en distinksjon mellom den menneskelige fordringen om etisk eksistens og det å leve i det religiøse budskapet i Jesu Kristi lære. Vi har sett at mennesket har en fri vilje, men

at det samtidig er bundet av et visst ansvar i forhold til sine handlinger i både religiøst og etisk henseende. Det paradoksale ved troen, ifølge Kierkegaard, er at ved å tro og gi sitt liv til Gud får mennesket evig liv. Det er nettopp dette Abraham-historien viser oss; det er i resignasjonen til Gud, når mennesket tør å overgi seg selv og alt i livet, at mennesket kan få livet evig tilbake.

KILDER:

- Bibelen. (1962). Oslo: Det norske Bibelselskaps forlag.
- Kierkegaard, Søren. "Afsluttende uvidenskabelig Efterskrift til 'de filosofiske Smuler'". (1994). Utgitt av Johannes Climacus. Oslo: Pax forlag.
- Kierkegaard, Søren. "Indøvelse i Christendom." (1994). Samlede verker bind 16 & 17 København: Gyldendal.
- Kierkegaard, Søren. "Frygt og Bæven" (1969). Oslo: Gyldendal Norsk forlag.

---

¹ Climacus: Efterskriftet, s 139.

² 1 Mos 22,3–6.

³ Ibid, 22,7–10.

⁴ Climacus: Efterskriftet, s 139.

LOKALFÖRSAMLINGEN SOM ENHET FÖR KYRKLIG VERKSAMHET OCH UTVECKLING

AV BJÖRN VIKSTRÖM, BISKOP I BORGÅ STIFT, FINLAND
BJORN.VIKSTROM@EVL.FI

Är det ändamålsenligt att församlingsindelningen fortsättningsvis styrs av kommunernas gränser? Det här är en i allra högsta grad aktuell diskussion i Finland för tillfället, eftersom landets regering med hård hand försöker driva igenom en radikal minskning av antalet kommuner.

De olika förvaltningsnivåerna i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland är för tillfället:

- Rikskyrkan med kyrkostyrelse och kyrkomöte
- Stiften som leds av biskopen och domkapitlet samt ett stiftsfullmäktige
- Prosterierna som är regionala samarbetsorgan
- Samfälligheterna som sköter ekonomiförvaltning, fastigheter, begravningsväsenden m.m. för församlingar inom samma kommun
- Församlingar, som kan vara självständiga eller höra till en samfällighet

Enligt nuvarande finländska kyrkolag bör alla församlingar som verkar inom samma kommuns område bilda en kyrklig samfällighet. Dessa kyrkliga samfälligheter, som från början var tänkta som ett slags lätta samarbetsorgan som fördelar inkomsten från kyrkoskatten mellan församlingarna, har efter hand blivit starkare aktörer med allt större ansvar för den gemensamma verksamheten. I synnerhet i de större städerna är de kyrkliga samfälligheterna betydligt resursstarkare än stiften och domkapitlen.

Eftersom de kyrkliga samfälligheterna upplevdes vara främmande storheter i den kyrkliga traditionen framkastades för ett par år sedan förslag om att man inom den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland i stället borde arbeta

fram alternativa modeller för framtiden. Bland förslagen fanns, vid sidan av bevarandet av den nuvarande modellen, dels en prosterimodell, dels en stiftsmodell. I dessa skulle prosteriet eller stiftet i praktiken fungera som en kyrklig samfällighet, men täcka ett betydligt större geografiskt område än de nuvarande kommunerna.

Dessa förslag skickades av Kyrkostyrelsen i januari 2012 ut på en utlåtanderunda till församlingarna och stiften. Det starkaste stödet gavs åt alternativen prosterimodellen respektive utvecklandet av den nuvarande samfällighetsmodellen, medan stiftsmodellen endast fick ett begränsat stöd. Därför tog en arbetsgrupp vid kyrkostyrelsen (där jag själv har suttit med) fram ett förslag till ny samfällighetslagstiftning, där man ympat in valda delar av den s.k. prosterimodellen. Det här förslaget, kallat ”Den nya samfälligheten 2015”, skickades till kyrkomötet för remissdebatt i november 2012, och förslaget tas upp till behandling på nytt då kyrkomötet samlas i maj 2013.

I min artikel lyfter jag fram motiveringarna till att man i det nya förslaget till samfällighetslagstiftning fortsättningsvis betonar den efter parokialprincipen organiserade lokalförsamlingen som grundenhet för medlemskap i kyrkan och för kyrklig verksamhet. Samtidigt vill jag peka på dilemmat att församlingarnas bevarande tyvärr sker till priset av att deras självbestämmande delvis kringskärs, vilket leder till att en del av den strategiska planeringen av verksamheten i framtiden kanske trots allt sker på samfällighetsnivå. Jag vill också diskutera vilka frågor man bör beakta när man överväger hur stora försam-

lingarna lämpligen bör vara, samt reflektera över hur folkkyrkan bäst kan möta de utmaningar som samhällsförändringarna för med sig.

TEOLOGISKT GRUNDAD FÖRSAMLINGSSYN

Kyrkan i betydelsen kyrkosamfundet är inte en koncern, som har ”filialer” i de olika delarna av landet. Församlingarna är inte heller helt självständiga enheter, som frivilligt slutit sig samman till ett kyrkosamfund. Det råder snarare en dynamisk växelverkan mellan kyrkan och församlingarna: kyrkan har i tiderna spritt sig till landet och bildat församlingar, vilka tillsammans utgör kyrkan genom att inordnas dels i ämbetsstrukturen, dels i det demokratiska beslutsfattandet och förvaltningsstrukturen inom samfundet. Varken kyrkan eller församlingarna kan tänkas utan varandra.

Församlingen är primärt en gemenskap, inte en serviceproducent, vilket kommunerna där emot i dag allt oftare uppfattas som. För att motverka en ”producentcentrering” bör man stärka medlemmarnas delaktighet och minska beroendet av de kyrkligt anställda skall göra kyrkan synlig. Församlingens och kyrkans karaktär av gemenskap uttrycks tydligt av de i NT använda bilderna av en kropp, ett träd och en byggnad.

Församlingen är dock inte en sammanslutning för de som tänker och tror likadant, utan en försönd samling syndare som samlas för att lyssna till budskapet om Guds nåd och för att ta emot sakramenten. Denna tanke förverkligas genom att församlingens gränser bestäms av geografi, och inte av teologisk profil eller medlemmarnas andliga kvaliteter. Till församlingens grunduppgifter hör också att vara en gemenskap där tron bär frukt i form av medmänsklighet, barmhärtighet och diakonal omsorg – vilket även förutsätter att den lokala enheten inte är allt för stor, eftersom de medmänskliga relationerna då ohjälpligt blir mer opersonliga och distanserade.

Församlingen består av kristna som på sin hemort kommer samman för att be och fira nattvard, tar hand om sina medmänniskor och

bär ansvar för skapelsen. Kyrkan finns också till för de medlemmar som utan att aktivt ta del i verksamheten vill förankra sitt liv till kyrkans tradition i samband med kyrkliga förrättningar. Kyrkan skall dock inte nöja sig med rollen av ”andlig försäkringsanstalt”, utan bör enligt Missionsbefallningen aktivt rikta sig utåt och kalla nya människor att lägga sina liv i Guds hand. Församlingen är och bör förbli subjektet i denna evangelisations- och missionsuppgift.

DEN OPTIMALA FÖRSAMLINGSSTORLEKEN – EN ÖMTÅLIG BALANSGÅNG

Mellan en tredjedel och hälften av alla församlingsekonomier (församlingar eller samfälligheter) i den evangelisk-lutherska kyrkan i Finland uppvisade ett negativt resultat under år 2011. I många fall har man i det längsta försökt bevara tjänste- och fastighetsmängden, och hoppats att den ekonomiska utvecklingen skall vända. Tyvärr har det här på många håll inneburit att man levt upp sina besparingar, och när löneutvecklingen fortsättningsvis är stigande, kostnaderna för fastigheterna stadigt ökar och skatteinkomsterna samtidigt minskar står många församlingar nu inför drastiska sparbehov.

Målsättningen för förnyelsen av lagstiftningen är att skapa så stora samfälligheter att de kunde vara mer eller mindre ekonomiskt självbärande. Överallt i landet torde detta emellertid inte vara möjligt. Medlemsminskningen, flyttningen till större städer, samt den åldrande befolkningen och den större arbetslösheten på landsbygden leder tvärtom till att polariseringen mellan resursstarkare och resurssvagare församlingsekonomier stadigt ökar.

I en situation då de ekonomiska resurserna inte räcker till har man grovt taget tre alternativ. Det första är att varje församling skilte för sig skär ner i sin personalstyrka och, om möjligt, minskar sin fastighetsmassa. Det andra är att man inrättar gemensamma tjänster för två grannförsamlingar, vilket dock ofta visar sig svårt att åstadkomma, eftersom alla församlingar fattar sina beslut självständigt. Det tredje alternativet är att man slår samman församlingar till större enheter för att på det sättet skapa större arbetsgemenskaper, som

betjänar den sammanslagna församlingens hela område. Sammanslagningar leder emellertid inte automatiskt till inbesparingar, utan det är närmast det ökade avståndet mellan beslutsfattare och gräsrotterna som gör det litet enklare att fatta svåra och känsliga beslut om minskad personal och försäljning av fastigheter. Om man vil undvika allt för många och allt för stora församlingssammanslagningar måste man finna former för att planera verksamheten på ett större område, men då stöter man på paradoxen: om man vill bevara församlingarna som grundenheter så tvingas man samtidigt begränsa deras självbestämmanderätt.

Församlingarnas grundläggande uppgifter inom gudstjänst- och musikliv, själavård, förkunnselse, kristen fostran och diakoni förverkligas bäst om verksamhetsområdet inte blir för stort. Å andra sidan skall inte enheterna heller bli allt för små och svaga, eftersom verksamheten då stryps till ett minimum och erfarenheten visar att det tyvärr ofta är barn- och ungdomsverksamheten som först drabbas av nedskärningar. Dessutom blir små arbetslag sårbara för sjukdomsfall och andra tjänstledigheter, och verksamhetens kvalitet blir i allt för hög grad beroende av enskilda tjänsteinnehavares kapacitet.

I en tid då många finländare fjärmas från kyrka och kristen tro bör kyrkans strategi inte vara enbart att behärskat krympa verksamheten, utan att tvärtom offensivt söka nya sätt att möta människor och gå i dialog med dem. Även detta förutsätter att enheterna inte blir allt för små, utan att det bör finnas ekonomiska möjligheter för att innovativt och självkritiskt utveckla verksamheten.

I diskussionen om hur stora eller hur små församlingarna bör vara är det viktigt att framhålla deras betydelse för den lokala identiteten. Den egna kyrkan, den egna begravningsplatsen, den egna prästen och gärna också långsiktiga relationer till andra församlingsanställda är viktiga markörer för människors relation inte bara till den egna församlingen, utan också till hembygden. Kyrkan bör undvika att forma verksamheten så, att den utförs av anställda som reser ut från centralorten, gör sin punktinsats, och

sedan försvinner igen. Kontinuitet och bekanta ansikten utgör ett viktigt element i kyrkans trovärdiga närvaro i bygden.

Eftersom kyrkan sannolikt går mot en tid med färre anställda blir det allt viktigare att kunna inspirera medlemmar att delta med frivilliga insatser. För att detta skall vara möjligt får inte församlingen bli allt för stor, eftersom det då är svårare att känna samhörighet med den och bära ansvar för den. Det här innebär ett ganska stort paradigmskifte i synen på de anställdas roll, eftersom det blir allt viktigare att de har förmågan att inspirera, värva, utbilda och koordinera lek-männens insatser. I Borgå stift har vi under de senaste åren medvetet försökt utveckla gudstjänstlivet i församlingarna med målsättningen att skapa gudstjänstgrupper, där församlingsmedlemmarnas ökade delaktighet kommer till uttryck. Resultatet har varit uppmuntrande, även om det inte i alla församlingar har kunnat förverkligas.

LOKAL IDENTITET VS ÖKAD PLURALISM

En av folkkyrkomodellens starka sidor är de möjligheter som den har gett att bevara och utveckla ett nära samarbete med kommunerna: församlingens anställda är ofta välkomna till daghem, skolor, sjukhus och åldringshem för att hålla andakter, samtala och medverka i gemensamma projekt. Kopplingen mellan kommungränser och församlingsgränser för alltså fortfarande med sig positiva följder för församlingarnas verksamhet. Även från kommunalt håll ser man positivt på detta samarbete, och det finns öppenhet för nya samarbetsformer i takt med att kommunernas möjligheter att upprätta välfärden blir allt mer ansträngda. Kyrkan kan vara en av många intressanta samarbetspartner för kommunen när det nya medborgarsamhället förhoppningsvis så småningom växer fram.

Å andra sidan leder naturligtvis det allt mer mångkulturella samhället, det ökade antalet utskrivningar och den lilla men högljudda gruppen nyateister till att kyrkans roll i det offentliga livet oftare än förr blir ifrågasatt och måste motiveras på nytt. Hittills har man kunnat argumentera

med stöd av den historiska traditionen och den procentuellt höga kyrkotillhörigheten, men i de största städerna i landet är det här inte längre någon självklarhet.

När jag i samband med min bok *Folkkyrka i en postmodern tid* analyserade en rad teologers syn på kyrkan slog det mig att det finns en linje inom folkkyrkoteologin som starkt betonar ödesgemenskapen mellan det egna folket och kyrkan. Det här är teman som det känns naturligt att lyfta fram vid fosterländska gudstjänster, som vi har ganska många av under året hemma i Finland. Den form folkkyrkan fick i Finland under andra halvan av 1900-talet präglades rätt långt av de präster som under krigsåren ute vid fronten kom i kontakt med de bredare folklagren, och som efter kriget ville forma en mer människonära och socialt engagerad kyrka. Denna syn på en historisk ödesgemenskap har bidragit till att den lutherska kyrkan har haft en central roll i det finländska samhället trots sekularisering och en rätt utbredd likgiltighet inför kristen tro.

När man framhåller den nationella folkkyrkans och lokalförsamlingens betydelse för fosterländskheten respektive den lokala identiteten bör man vara medveten om att denna funktion ingalunda kan betraktas som en av kyrkans grunduppgifter. Jesus kom inte till jorden för att stärka nationalistiska tendenser – tvärtom är han ju mycket kritisk till sådana gränsdragningar.

Kyrkan har under historiens gång burit ett ansvar för lokalsamhället: fattigvård och skola har sitt ursprung i kyrklig verksamhet. I dag har de här funktionerna för länge sedan övertagits av samhället, men andra samhällsuppgifter kvarstår: folkbokföring, vigselrätten, begravningsväsendet. De här kan betraktas som följder av hur den kristna tron har kontextualiserats i våra nordiska länder, men det finns ingenting som säger att det alltid måste förbli så.

Tvärtom finns det en uppenbar risk att kyrkans andliga profil suddas ut om dess betydelse för den lokala och nationella identiteten blir för viktig. Under den tid då såväl skolorna som hemmen stödde kyrkans traditionsförmedling behövde inte kyrkan slå vakt om sin specifika profil. Men då allt fler fjärras från

kristen tro och då samhället blir allt mer mångkulturellt blir det allt viktigare att kyrkan är tydlig i sitt budskap och i sin målsättning att utgöra en gemenskap som ger kropp och synlighet åt evangeliet och åt trons frukter.

Folkkyrkan kan hänvisa till att den funnits i landet i hundratals år, men den behöver ge utrymme för det nya och överraskande: Guds rike kan bryta in och förändra. Församlingens och kyrkans långa historia fäster blicken vid den tro som våra fäder har burits av, medan evangeliets och Guds Andes okontrollerbara suveränitet tvärtom framhåller Gud som den totalt Annorlunda. Kyrkans tradition och kristocentrisk frälsningsteologi bör dock inte ställas mot varandra, lika litet som skapelsetro och soteriologi skall ställas mot varandra. Det handlar inte om antingen-eller, utan både-och. Det är naturligtvis inte kyrkan som för in Gud i världen eller i lokalsamhället: Gud har alltid redan funnits här. Samtidigt vill Gud åstadkomma en förändring, en befrielse, i våra liv.

FOLKKYRKA I EN POSTMODERN TID

Människors attityder och värderingar har förändrats i ganska snabb takt under de senaste decennierna. Traditionella auktoriteter ifrågasätts och moraluppfattningarna har blivit liberalare. Sökandet efter gudstro och livs mening har fått allt mer individualistiska drag, vilket bl.a. visas av att frågan om vad som känns rätt just för mig har blivit en viktig ledstjärna för människorna. Kyrkan som står för tradition, gemenskap och solidaritet uppfattas lätt som en otidsenlig stel och konservativ dinosaurie.

Många människor i de större städerna reflekterar knappt över till vilken församling de hör: för dem är det medlemskapet i kyrkan som är kärnfrågan. För dessa människor, som i många fall väldigt sällan kommer i kontakt med församlingen och dess anställda, blir den bild som kyrkan ges i media avgörande för hur de bedömer motiven för sitt medlemskap. Samtidigt skall man inte glömma att det fortfarande finns stora delar av landet där den lokala församlingen har bevarat sin ställning som en synlig lokal aktör.

Det är dock sannolikt att den nuvarande

folkrörelsen från landsbygden till städerna kommer att fortsätta. Det här leder till att den kommunala servicen ytterligare försämras ute på landsbygden. Det finns en uppenbar risk att även den kyrkliga närvaron och verksamheten kommer att utarmas, om inte medvetna strategiska beslut görs för att motverka detta. I städerna är risken relativt sett större att människor fjärras från kyrkan, i linje med att de nyinflyttade även i övrigt tappar kontakten till sina rötter. I stadsmiljön behöver folkkyrkan följaktligen en annan strategi än på landsbygden och på mindre orter.

Människor har lika mycket behov som förr att stå i växelverkan med andra, men kanalerna och medlen för detta har ändrats radikalt genom de sociala medierna. I synnerhet för de yngre åldersklasserna är sociala kontakter inte knutna till geografisk närhet, utan gemensamma intressen.

Vad kan man i detta läge göra inom kyrkan för att stärka medlemskapet i kyrkan? Vilka alternativa former av växelverkan och gemenskaplighet kan man skapa? Hur kan de nya medierna användas för att locka människor med i de traditionella ansikte-mot-ansikte typen av samlingar och gudstjänster?

I dagens postmoderna samhälle föds auktoritet inte av social status eller hierarkisk maktposition, utan av trovärdighet. Det är viktigt att ha ett klart budskap i informationssamhällets mediabus, men det viktigaste är ändå att kunna utgöra en gemenskap som upplevs som trovärdig, äkta och relevant. Den amerikanske teologen Stanley Hauerwas har sagt att kyrkan inte skall ha ett socialetiskt budskap, utan vara en socialetisk gemenskap där kärlek, nåd och barmhärtighet gestaltas. Hauerwas representerar de teologer som i postliberal anda talar för en nästan sekteristisk kristendom, så jag köper inte hela hans resone-mang, men på den här punkten tror jag att han har en viktig utmaning till våra nordiska folkkyrkor, som så länge slumrat i en nästan självklar monopolposition.

När de lutherska kyrkorna i Norden försöker utgöra en folkkyrka i det postmoderna samhället anser jag det vara viktigt att reflektera över följande tre aspekter:

1. Historia: kyrkan representerar en levande tradition, där vi får utgöra länkar i en kedja av vittnen. Också dagens postmoderna individualister behöver en känsla av samhörighet. Genom församlingens gudstjänster och förrättningar kan medlemmarna på individuella sätt länka sin förgångliga livshistoria till kyrkans Stora berättelse. I denna bemärkelse representerar kyrkan och dess budskap någonting bekant för människor bosatta i detta land; en resurs, som ofta glöms bort i dag, men som kan återupptäckas.
2. Helighet: kyrkan får inte fuska bort eller trivialisera mötet med den totalt Annorlunda, med Gud själv, som är livets källa. Gud är och förblir en gåtfull paradox: Gud är urtidens Gud, skapelsens upphov och upprätthållare, som kan möta oss i varje medmänniska, och som till och med bor i våra hjärtan. Samtidigt är Gud den ständigt Annorlunda som griper in, överraskar och förvånar. I den här bemärkelsen representerar kyrkan någonting främmande, oväntat, som bryter in i tillvaron.
3. Handling: Gud vill inte bara möta oss, utan också befria oss till handling; befria oss från likgiltighet, från rädsla och handlingsförlamning. I vår lutherska tradition har vi ofta så starkt betonat Guds suveränitet att vi tappat bort den uppgift som nåden är förenad med: uppgiften att vara en Kristus för våra medmänniskor. Uppgiften är inte ett krav, utan resultatet av vår tacksamhet. Här handlar det om att kyrkan har ett budskap till de människor som längtar efter en förändring i sina liv och de människor som vill "rädda världen" med ord och handling. Kyrkan skall vara en inspirerande, befriande och utmanande miljö där människor kan känna att deras insats gör en skillnad, och att de där kan få hjälp att förkropppliga de goda värderingar, som Gud och våra medmänniskor kallar oss till.

Artikkelen er en bearbejdet versjon av et foredrag holdt på seminar om kirkeordning og menighetsutvikling på MF 11. mars.

VERSUS POPULUM – EN KOMMENTAR

AV OLAV TVEITO, SENIORPREST/RÅDGIVER
OLAVUST53@GMAIL.COM

Ola Tjørhom formidler i LK 8/2013 noen tanker om høykirkelighet, betongkatolesisme og dess- like. Som et eksempel på liturgisk praksis på avveier trekker han fram en trend innen den katolske kirke til å framheve *ad orientem* som et ideal, som et korrektiv til skikken med at liturgen vender seg *versus populum*. Den sistnevnte praksis har dominert siden Vaticanum II. Et slikt fokus plasserer ifølge Tjørhom Vår Herre bak de blå blåner og tenderer til å svekke inkarnasjonens realitet, gudstjenestens fellesskapsdimensjon og alterets bordkarakter. Tjørhoms generelle ekklesiologiske overveielser skal få stå uimotsagt. Derimot utfordrer eksemplet han trekker fram – prestens ståsted ved alteret – til noen kommentarer. Denne type kirkeskikker er i et luthersk perspektiv å anse som *adiafora*, men et hensiktsmessig liturgisk symbolspråk bidrar til en god totalkommunikasjon. Derfor bør man ofre tema av dette slaget en viss oppmerksomhet.

Et passelig utgangspunkt for noen merknader er oppfatningen av temaet som kom til uttrykk på det andre Vatikankonsil tidlig på 1960-tallet. Konsilets reformer var styrt av et hovedanliggende, prinsippet om *participatio actiosa*. Man ønsket å poengtere menighetens medvirkning i liturgien, gjenreise gudstjenesten som *felles-handling*. Mange grep ble gjort i en slik retning; den viktigste var fjerne den gamle ordningen som gjorde latin til liturgiens språk. Å endre prestens ståsted ved alteret ble sett på som nok et tiltak for å bygge ned avstanden mellom menighet og liturg/celebrant. Man la følgende liturgihistoriske oppfatning til grunn: At presten

forrettet gudstjenesten vendt mot menigheten var den genuine oldkirkelige skikk.

I vår hjemlige kontekst ga Helge Fæhn uttrykk for oppfatningen i forbindelse med arbeidet med Prøveliturgien av 1969. Han omtaler *versus populum* som ”basilikaformen” og spør: ”Skal ikke vår norske kirke snart gjøre denne med-reformasjon sammen med Romerkirken og Luther?” Man antok at *ad orientem*-skikken som dominerer fra karolingertiden av, var uttrykk for en liturgisk avsporing, en følge av de teologiske konsepter som manifesteres i messens såkalte ”tredje lag”. I liturgihistorisk sammenheng benyttes dette uttrykk om perioden fra det 9.–10. årh. Gudstjenesten blir nå noe celebranten utfører med menigheten som publikum – for å si det tilspisset. Bakgrunnen var innflytelse fra gallikanske liturgier, fra privatmessen, fra messe-offerkonseptet. I messens kánon trådte celebranten så å si inn i det aller helligste og bar fram sitt offer til beste for både levende og døde. Kirkearkitekturen understreket den teologiske utviklingen. Korskillet ble fortløpende mer markert; alteret ble i store kirker omgitt av balustrader og ciborier, av og til også slør. Alteret ble dratt mot apsis og presten ”snudde ryggen til menigheten”, slik det poengtert ble uttrykt i den aktuelle diskusjonen.

I liturgisk reformarbeid er oldkirkelig praksis regelmessig blitt sett på som idealet. Slik var det for Gustav Jensen, så også på Vatikankonsilet. Pave Benedikt 16. sier det et sted slik: Man ønsket å fjerne fernisset som særlig messens ”tredje lag” representerer, finne tilbake til genuine

liturgiske former som ut fra nytestamentlige forbilder framhever gudstjenesten som en felles *actio liturgica*. Har man skrappt for hardt – i synet på prestens ståsted i kirkerommet? Som grunnelse for endret syn ble det vist til liturgi-historiske bidrag av blant annet G. Dix, som i *The shape of liturgy* gjør gjeldende den nevnte oppfatningen. Synet ble motsagt bare få år etter konsilet, blant annet av L. Bouyer i boken *Liturgy and architecture* (1967). I nyere tid har pave Benedikt 16. i boken *Liturgiens ånd* (2000), gjort gjeldende liknende kritikk av fortolkningen av kildene.

Hva lyder dagens fasit på når det gjelder å tolke det historiske materialet? Man kan slå fast at *versus populum* verken i den førnikenske perioden eller i rikskirkens tid noen gang framheves som et liturgisk ideal. Derimot omtaler kirkelige forfattere regelmessig *ad orientem* som et definert teologisk konsept. Skikken ble antakelig etablert i tidlig tid. Synagogene skulle vende mot Jerusalem-templet; temaet omtales i *Mishna*. Da skisma og spenninger oppssto mellom urmenigheten og jødedommen, fikk dette trolig liturgiske konsekvenser. *Shemone esre*, attenbønnen, fikk omkring år 80 et tillegg som innebar en fordømmelse av de kristne. Fra da av antar man at de kristne orienterte seg bort fra synagogen og dens skikker – bokstavelig talt. De kristnes bønnenretning ble mot øst, med basis i bibelske metaforer: ”frelsens sol”, Kristus som verdens lys osv. Da egne kirkehus i sin tid ble reist, og da begravelse i kirkelig regi ble vanlig, la man vekt på en geografisk innretning mot øst. Alteret ble lagt mot øst; prest og menighet vendte seg i denne retningen. Temaet omtales regelmessig av oldkirkens store homileter og lar seg bekrefte av arkeologisk materiale. Når romerske basilikaer fra Konstantins tid av ble tatt i bruk som kirker, måtte man ofte avstå fra dette idealet av praktiske grunner. I mange tilfeller ble det en nødvendig løsning at liturgen vendte seg mot menigheten. I et historisk perspektiv utgjør dette et unntak, ingen dominerende skikk, slik det er blitt hevdet.

Hva innebærer prestens ståsted ved alteret, om man forlater de historiske forbilder og spør

etter det teologisk-konseptuelle innholdet? *Ad orientem*-skikken har følgende fortrinn:

1. Når prestens ståsted er *ad orientem* understrekes det at menigheten er et vandrende gudsfolk på vei mot Herren. Den motsatte posisjonering tenderer til å gjøre menigheten til en lukket sirkel. Pave Benedikt poengterer aspektet i sin nevnte bok. Særlig kommer dette til uttrykk ved nattverdfeiringen. Et eskatologisk perspektiv utgjorde et element allerede i det jødiske påskemåltidet; konseptet ble ført videre med fornyet innhold i kirkenes nattverd. Et eksempel gir *Didaché*, der nattverden avsluttes med et *marana tha*. Ståsted *ad orientem* understreker et Kristus-fokus, langt mer enn å fordunkle inkarnasjonens realitet.

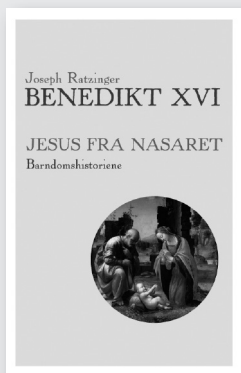
2. Dersom liturgen er vendt *versus populum*, understrekes i for stor grad alterets bordkarakter. Alteret er et symbolsk nattverdbord, men mer enn det. Alteret er også i spesiell forstand stedet for Guds nærvær, stedet vår takk og lovprisning adresseres til, og også en ”grensestein” mellom tid og evighet – alt ifølge vår utmerkede liturgieksperter Helge Fæhn. *Versus populum* toner ned dette komplekse konseptuelle innholdet.

3. Den tradisjonelle ordningen, *ad orientem*, understreker på en pedagogisk måte gudstjenestens sakramentale og sakrifielle aspekt. Liturgen vender seg vekselvis til Gud og til menigheten. I 1544 deltok Luther i innvielsen av slottskapellet i Torgau. Kirken er blitt karakterisert som det første ”lutherske” kirkerom. Det kjennetegnes ved en prangende prekestol og ved et alter med bordkarakter. I sin innvielsestale poengterte Luther den omtalte gudstjenesteoppfatningen. Som teologisk ”konsulent” hadde han forøvrig gitt råd om at presten i Torgaukapellet skulle stå bak alteret, med ansiktet mot menigheten. Lå det teologisk refleksjon bak? Luther var på dette punktet nok primært opptatt av å markere avstand til messeofferets ”Greuel” – så tydelig som mulig. Plasseringen bak alteret bidro i så måte. Skikken slo over hodet ikke gjennom og ble raskt lagt til side. De lutherske kirker knyttet an til gammel tradisjon på dette punktet, en tradisjon som fortsatt har bærekraft.

Ordningen med *versus populum* ble foreslått innført som normalordning i Prøveliturgien, men avvist av biskopene. Et nytt fremstøt ble gjort i forbindelse med vår siste liturgireform. Det endelige resultat har vel blitt en både/og-linje. 2011-liturgien fører på noen punkter videre den tilbakevending til oldkirkelige liturgiformer, som begynte med Gustav Jensen. At man i nattverdliturgien nå har gått over til *Agnus Dei* i presensform, og at man har innført noen nattverdbønner med epikleseledd å la de gamle østlige anafoeraer, må ses på som positivt. Ordningen med *versus populum* må derimot som liturgisk skikk betraktes som et feilskjær uten egentlige historiske forbilder og med manglende teologisk begrunnelse. Tilstreber man likhet med liturgiske

forbilder fra oldkirkens tid utover det nevnte innholdet i de nye bønnene, er ikke dette veien å gå. Man kan med fordel heller fokusere på kommunionens form. Skikken med å knele ved nattverden omtales tidlig, men den har primært affinitet til messens tredje lag, nært av innflytelse fra irsk-monastisk botsfromhet. I oldkirken var nattverddeltakerne *circumstantes*; man knelte ikke. Tertullian spissformulerer et sted temaet: Man skal ikke knele om søndagen, for søndagen er gledens dag. At man tar mot nattverden stående, praktiseres i blant. Man bør overveie om skikken bør innføres som enerådende normalordning – en mer konstruktiv liturgisk innovasjon enn å endre prestens posisjon.

Joseph Ratzinger
BENEDIKT XVI
JESUS FRA NASARET
Barndomshistoriene
249,-

Denne tredje boken til Joseph Ratzinger/ Benedikt XVI fullfører hans biografi om *Jesus fra Nasaret*. Barndomshistoriene er å forstå som en prolog til de to foregående bøkene *Jesus fra Nasaret: Fra dåpen i Jordan til forklarelsen på berget* (2007) og *Jesus fra Nasaret: Fra inntøget i Jerusalem til oppstandelsen* (2011).

Tilbud

Roll ups 3 for 2

Roll up Standard

Pris pr. stk: Kr. 995,-

Pris for 3 stk: Kr. 1.990,-

Roll up Design

Pris pr. stk: Kr. 1.290,-

Pris for 3 stk: Kr. 2.580,-

Leverert ferdig montert med praktisk bæreevneske.

Frakt Oslo: Kr. 100,- per bestilling. Frakt resten av landet: Kr. 200,- per bestilling.

Gjelder trykk fra ferdig PDF-fil. Tilbudet gjelder bestillinger mottatt til og med 31. mai 2013.

Alle priser er oppgitt eks. mva.

Bedriftstrykkeriet

- Leverandør av trykksaker siden 1974 -

Tvetenveien 162 • 0671 Oslo • Tlf. 22 76 09 70

post@bedriftstrykkeriet.no • www.bedriftstrykkeriet.no

loved

KonfCamp

KONFIRMANTLEIR ETNE 12.-16. APRIL 2014

Eg føler at eg har fått meir peiling på kva det betyr å være kristen. KonfCampen var ufattelig kjekk! Har veldig lyst til å komma tilbake neste år!

– Deltaker Loved KonfCamp 2013

Kontaktinfo:

Acta - barn og unge i Normisjon

Tlf: 488 69 178 / 995 48 180

E-post: acta@normisjon.no

SVAR TIL ANDREAS JOHANSSON

AV KJETIL AANO, LEIAR FOR MELLOMKYRKJELEG RÅD OG PROST I DEN NORSKE KYRKJA
KJETIL.AANO@GMAIL.COM

Den Norske Israelsmisjons (DNI) sin representant i Jerusalem, Andreas Johansson, har skrivne to lengre artiklar der han kritisk gjennomgår Mellomkyrkjeleg Råd (MKR) sitt strategidokument for Midtausten.

MKR er glad for at vårt engasjement i Midtausten vekker interesse. Konflikten mellom Israel og Palestina er ein konflikt som engasjerer mange i Den norske kyrkja i ulike retningar, og Johanssons kritikk inngår slik sett som ein kjent del i dette bilete. Eg vil innleiingsvis understreke at Johanssons artiklar inneheld kunnskapar som er viktig for MKR sitt vidare arbeid i regionen. Eg er takksam for all kritikk som kan gjere MKRs arbeid og framtidige strategidokument endå betre.

Men kritikken til Johansson avslører at vi tenker ganske ulikt om kva eit strategidokument skal vera. Johansson etterlyser djupare teologisk refleksjon på ei rekke punkt (utveljing, landløfte, osv). Dette er spørsmål som sjølvsagt er viktige, og som vi truleg neppe er heilt samde om. Men drøftingar av desse og andre teologiske spørsmål må i hovudsak vera bakgrunnsstoff for eit politisk strategidokument. Eit slikt dokument må vera så kort at det er handterleg, og ha så pass enkle målsettingar at ein faktisk kan måla om ein har bidratt til å oppnå dette. At ein ikkje eksplisitt nemner teologiske tema eller andre ting i dokumentet, treng difor ikkje tyde at dei ikkje har vore med i analysane til MKR.

Kritikken til Johansson avslører også at vi nok tenker ulikt om historia og historieforteljingane. Det er t.d. store grupper kristne i Norge som ikkje tillegg lovleg fatta FN-vedtak i Israel–

Palstina-konflikten vekt, fordi ein meiner dei er fatta på mangelfullt historisk grunnlag, eller på manglande teologisk grunnlag. Det er ganske rett det Johansson peiker på, at dette gjer samtalen vanskeleg. Men vi meiner likevel at den er viktig å føra.

Det er bakgrunnen for at MKR arbeider langs mange linjer for å grunngi sitt engasjement, og held kontakt med ulike miljø – deriblant DNI – for å få eit bredt inntrykk. Vi arrangerer t.d. studieturar og delegasjonsreiser kor vi møter, høyrer på og diskuterer med ulike aktørar, slik vi m.a. møtte Andreas Johansson på ein tur våren 2012. Vi arrangerer også seminar der vi inviterer personar med ulike perspektiv på Midtausten. Vi har samla nokre slike perspektiv på Karios-dokumentet i ei nyleg utkommen bok: *Sannhetens øyeblikk*, Akademia forlag 2013. Vi presenterer rett nok eit positivt syn på dette dokumentet, noko Johansson ikkje deler, men det inneber ikkje at MKR går god for alt som står der. Vi har også med synspunkt som langt på veg kjem ein del av dei spørsmåla Johansson etterlyser, i møte.

La meg til slutt kommentera fire av Johansson sine konkrete etterlysingar:

MKR og kyrkjas misjonsoppdrag: MKR er korkje eit diakonalt tiltak eller ein misjonsorganisasjon. Det er eit organ som søker å leggja til rette for at vår kyrkje i brei forstand skal kunna fungera i tråd med sitt oppdrag som blir definert gjennom honnørorda: vedkjennande, tenande, misjonerande og open folkekyrkje. Derfor blir det feil å etterlysa misjonsaktivitet frå MKR si side. Men eg vil gjerne understreka at MKR har

brukt mykje krefter på å stadfesta misjonsdimensjonen som grunnleggande i vår kyrkje, både gjennom samarbeidet med SMM der DNI også er med, og gjennom eigne arrangement og seminar og i samarbeid med misjonsorganisasjonar. MKR har ei heiskapeleg kyrkjeleg tilnærming til Midtausten som både er misjonal, diakonal og einskapssøkande, og det blir feil å sette desse opp mot kvarandre.

Rettferdig fred: MKR er klar over at dette er eit både teologisk samansett og praktisk komplisert omgrep. Men ordet blir nytta internasjonalt fordi ein med det også seier at det finst urettferdig fred, t.d. der ein av partane aleine har diktert premissa for fredsavtalen. MKR brukar også omgrepa ved sida av kvarandre, rettferd og fred. Og det er komplisert nok å ha ambisjonar om å bidra til det. Men i tråd med vår lutherske teologiske tolking meiner vi at Gud har lagt ned i menneske ei viss evne og eit potensial til å skapa jordisk rettferd, og at vi som gudsfolk skal bidra til det som ein del av vårt forsoningsarbeid. Men MKR trur ikkje at vedtaka sine skal leggja til rette for det endelege Gudsriket, slik Johansson synest meina. Vi er nok litt meir audmjuke enn som så.

Solidaritet med kristne og motarbeiding av antisemittisme: Slik det kjem fram av MKR si strategi for Midtausten ynskjer vi både å visa solidaritet og å støtta kyrkjene i Midtausten, og å motarbeida antisemittisme i så vel kristne som mus-

limske miljø. Johansson spør korleis ein støttar somme som har haldningar ein vil motarbeide, og viser til det velkjende problemet med antisemittisme i så vel kristne som muslimske miljø i Midtausten. Eg meiner både generaliseringa og logikken blir feil. MKR vil halde fram med å støtta kyrkjene og kristne i Midtausten, men sjølv sagt også å konfrontera antisemittiske haldningar kor enn ein støytar på dei – diverre også i kyrkjene. Her er det ingen motsetning. På sama måte vil vi og fortsetja å motarbeide islamofobe haldningar vi finn i jødiske og kristne miljø – både i Midtausten og i Vesten.

Johansson er god til å peike på historiske hendingar som viser at det har vore mykje fiendskap mellom jødar, kristne og muslimar i Midtausten. Det er ikkje vanskeleg å finne døme på det. Men MKR vil like fullt halde fast på at jødar, kristne og muslimar i denne delen av verda også har levd greitt side om side i deler av historia – og bruka det for alt det er verdt. Men eg er samd med Johansson i at fortida her ikkje er ein god nok mal for korleis ein vil skapa framtida – til det er historia for brokete. Det er difor MKR i så sterk grad vektlegg nettopp menneskerettane i sitt engasjement i Midtausten, og meiner at disse må være styrande – og ikkje t.d. einast historiske narrativ – for korleis ein skal byggje rettferd og fred i regionen.

SAMLIV – MED OG UTEN PAULUS

AV SVEIN AAGE CHRISTOFFERSEN, PROFESSOR VED DET TEOLOGISKE FAKULTET, UIO
S.A.CHRISTOFFERSEN@TEOLOGI.UIO.NO

LK 8/2013 har flere innlegg om Bispemøtets Samlivsutvalg. Et par av dem kan fortjene en liten kommentar.

Bjørn Sandvei skriver om homoseksualitet i antikken og gjetter på hva Paulus som et dannet menneske kan ha visst. Det er interessant, og kanskje gjetter han riktig? Historiske spørsmål står alltid åpne for revisjon, også de som gjelder Paulus. Derfor er Samlivsutvalget slett ikke bastante i sine konklusjoner. Det er derimot Sandvei. I sin skråsikkerhet overser han imidlertid at diskusjonen om homofili i antikken i de senere år ikke bare har dreid seg om hva antikken har kjent til (morsomme historier om Nero), men hvordan den har *forstått* det den har kjent til. Har den hatt de samme begrepene og den samme fortolkningshorisonten som vi? Homoseksuell er et ord som oppsto på 1800-tallet. Paulus snakker om menn som ligger med menn. Allerede språkbruken viser at det her er forskjeller som må drøftes under en hermeneutisk synsvinkel. Spørsmålet om hva Paulus visste, er nok langt mer komplisert enn Sandvei vil ha det til.

Men la oss anta at Paulus kjente til homofili som dyp og ekte kjærlighet mellom to mennesker av samme kjønn, mennesker som ønsker å støtte og hjelpe hverandre i medgang og motgang. Hvorfor skriver han da ikke om det? Hvorfor skriver han bare om de seksuelle handlingene? Skal vi forstå Paulus dit hen at han mener kjærligheten i disse forholdene er uten betydning, eller at den bare er et påskudd for sex?

La oss forutsette at Paulus virkelig kjente noen som var homofile. Da måtte han vel også ha kjent

til hvordan spotten og ironien rammet og ødela? Han måtte ha kjent til smerten i trakasseringene, i latterliggjøringen og i de voldelige overgrepene. Hvorfor skriver han da ikke om det? Hvorfor tenker han ikke over at hans sjablongmessige fordømmelse av menn som ligger med menn, legger stein til byrden og ved på bålet?

Blir Paulus lettere å forstå, hvis vi gjetter på at han visste det samme som oss, hadde de samme begrepene, den samme kunnskapen og den samme erfaringen som vi? Ikke for meg, jeg får bare nye spørsmål. Derfor holder jeg meg til det Paulus faktisk skriver, og konstaterer at han ikke skriver om homofili som et kjærlighetsforhold, bare som et seksuelt forhold. Dette er et faktum, og det betyr at disse tekstene har begrenset verdi når spørsmålet gjelder homofili forstått som et kjærlighetsforhold. Men dette spørsmålet åpner samtidig for tilgang til en rekke andre tekster med stor relevans for både homofile og heterofile, for er det noe Paulus kan skrive perspektivrikt om, så er det kjærlighet. Det vil jeg også holde meg til.

Også Ole Jakob Filtvedt er opptatt av homofili. Han har lest utvalgets utredning dit hen at et liberalt standpunkt legitimeres med antagelser om hva Paulus ikke har visst. Selv mener han imidlertid å kunne vise at denne legitimeringen bare er (tom) retorikk. Jeg anbefaler ham å lese utredningen en gang til, for denne retorikken har han selv konstruert. Antagelser om hva Paulus ikke har visst, er ikke et viktig premiss for utredningen. Derimot er det viktig hva Paulus *skriver*, og hva han kan ha *ment* med det han skriver.

Filtvedt selv er i motsetning til Sandvei over hodet ikke opptatt av hva Paulus kan ha visst, men av hvordan han argumenterer. Det er skapelsens orden, hellighetsloven og de ti bud som er utslagsgivende, uten henvisning til homofiles livserfaring. Jeg forstår da Filtvedt dit hen at også vi i dag kan se bort fra homofiles livserfaring, når Paulus i sin tid gjorde det. Akkurat det argumentet finner jeg ikke hos Paulus. Jeg finner snarere det motsatte, som i Rom 13,10 der Paulus skriver at kjærligheten ikke gjør noe ondt mot nesten; derfor er den oppfyllelsen av loven. Her anlegger Paulus en synsvinkel som åpenbart er fremmed for både Sandvei og Filtvedt: Spørsmålet er ikke bare hva som står i loven, men hvordan vi bruker den. Er vi på linje med lovens intensjon når vi bruker den til å trakassere andre mennesker?

Det som også undrer meg når hellighetsloven kastes inn i diskusjonen, er at mange gjør bekvemme unntak. Ifølge Paulus rammer hellighetsloven ikke bare homofile, men også drukkenbolter (1 Kor 6,10). Det er ikke mange som roper høyt om det i dag. Kan det være fordi vi har fått et annet syn på alkoholisme og stoffavhengighet?

Når Sandvei påstår at Samlivsutvalget fremstiller Paulus som en temmelig livsfjern person uten nærkunnskap om menneskers ulike livsvilkår, er det ganske enkelt tøv. Det er også feil når han skriver at vi stadig påstår at Paulus har en asketisk holdning til seksuallivet. Vi skriver at det er asketiske trekk i det synet Paulus forfekter, som når han skriver at det er godt for en mann ikke å røre en kvinne, eller anbefaler ugift stand for den som kan klare å leve seksuelt avholdende.

Det første nevner Sandvei ikke; det andre forsvarer han med at Paulus anbefaler ugift stand ”på grunn av den nød tid vi lever i”. Jeg for min del kan ikke se at det endrer noe som helst. Paulus skriver at han anbefaler ugift stand fordi han vil at de kristne skal slippe bekymringer i denne nødstiden. Han mener nemlig at den som er ugift, tenker på hvordan han kan glede Herren, mens den som er gift, tenker på hvordan han kan glede sin kone. Jeg minner om at Luther tenkte motsatt: Den som vil glede Herren, bør tenke på hvordan han kan glede sin kone og sine barn. Her tror jeg vi skal holde oss til Luther, i lyst og nød.

Samlivsutvalgets utgangspunkt var den nye ekteskapsloven. Loven gis av Stortinget og gjelder alle, kristne, muslimer, buddhister, ateister, agnostikere og humanetikere. På hvilket grunnlag kan kirken ha en mening om en allmenn lov som også gjelder dem som ikke er kristne? Det spørsmålet har Samlivsutvalget forsøkt å gi et svar på. Det svaret interesserer åpenbart verken Sandvei eller Filtvedt. De er bare opptatt av å eksegere Paulus. Derfor går mesteparten av det Samlivsutvalget skriver, hus forbi.

Gustav Danielsen, derimot, har tydeligvis forstått at spørsmålet gjelder hvilke rammer samfunnet kan legge for menneskers samliv i dag, og hvordan samfunnet kan sørge for at også homofile får den rettsbeskyttelsen som ethvert menneske har krav på. Mot denne bakgrunn ønsker han ikke kirkelig vigsel av homofile, men en egen ordning for ”Forbønn for borgerlig inngåtte ekteskap for homofile”. Det kan være et utgangspunkt for videre samtale.

MERKELIGE DAGER

LEDERARTIKKEL 21. FEBRUAR 1953 AV REKTOR CARL FR. WISLØFF

Få hadde vel tenkt at professor Hallesbys tale den 25. januar skulle sette så store bølger i vårt folk. Det som nå skjer er i sannhet bemerkelsesverdig.

På arbeidsplasser, i hjemmene, nær sagt over alt hvor folk møtes, har spørsmålet om evighetens alvor og Guds dom vært drøftet. Bekjennende kristne kreves til regnskap for sin tro. Mange er sinte og avvisende, de kan bruke sterke ord om kristendommen. Men ikke så ganske få spør i dypt alvor. Og det er vitnesbyrd om at folk er blitt vakt opp til slik ettertanke, at de har søkt og funnet fred med Gud.

Og avisene – ja, hvem kunne tenkt at avisene med ett skulle bli fulle av inserater, for og imot en kristelig tale av det innhold? Det er merkelige dager. Mange er de kristne som gleder seg over alvoret, over at tingene en gang ble satt på plass i det dypeste alvor.

Men her er noe annet som ikke er til å bli glad over.

Det var visst mer enn én ting som ble satt på plass ved den talen som ble så meget omtalt. Det er kommet til syne ting som få har tenkt, og som

enda færre har villet si: Blant vår kirkes geistlighet hersker i somme kretser en ukklarhet i forholdet til Skrift og bekjennelse, som man trodde hørte fortiden til.

Her blir fremført et teologisk resonnement som slående minner om tankegangen fra tiden omkring århundreskiftet. Og når ukklarheten overfor Skrift og bekjennelse blir påpekt, kommer det fra enkelte hold svar som viser at man fremdeles tenker i den liberale teologis baner.

Det er meget nedslående. Her er kommet til syne noe som vil bli stående i minnet når den nå aktuelle samtale tar slutt.

Med sorg må vi konstatere at ikke alle den norske kirkes prester og biskoper i dag har et entydig svar å gi på spørsmålet om evig liv og evig fortapelse. Skulle det noe sted være påkrevet med et klart svar, så måtte det være her.

Men det verste er at dette nok bare er et symptom, som forteller oss noe om en grunnleggende skade. Forholdet til Skrift og bekjennelse er i vår kirke ikke slik som man håpet, og som de fleste trodde. Fremtiden vil vise hva dette vil føre til.

SØNDAGSTEKSTEN

ELIN LUNDE - SJUR ISAKSEN - HILDE BARSNES

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN - 3. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN 4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

2. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

2. JUNI 2013

Prekentekest: Joh 3,1–13

Lesetekster: Esek 36,25–29a; Rom 6,3–8

Liturgisk farge: Grønn

TIL DAGEN

Tiden etter pinse, som nå heter treenighetstiden, innleder det vi gjerne kaller ”den festløse” delen av kirkeåret. De store hendelsene ligger bak oss, og i denne delen av kirkeåret gis det kristne livet næring til vekst. Denne søndagen omhandler det nye livet som gis ovenfra og som næres av Den hellige ånd.

TIL TEKSTEN

Nikodemus omtales bare hos Johannes. Det han er mest kjent for, er nettopp denne perikopen fra Johannes, der Nikodemus kommer til Jesus om natten. Senere forsvarte Nikodemus Jesus i Rådet og stilte spørsmål ved at han ble dømt uten å være hørt (7,50). Det siste vi hører om Nikode-

mus, var da han salvet og svøpte Jesu legeme før begravelsen, sammen med Josef fra Arimatea (19,39). Nikodemus var så visst ingen hvem som helst. Nikodemus var fariseer og medlem av det høye råd (Synedrion), som var det høyeste doms- og styringsorganet i den tiden jødene sto under romersk herredømme. Det at han valgte å komme til Jesus om natten, har det vært gitt ulike forklaringer på. Kanskje han var redd for å bli sett som den som oppsøkte Jesus? Dette har gjennom historien vært gitt som den mest vanlige forklaring, mens andre muligheter er at Jesus var vanskelig tilgjengelig på dagtid da mange ville ha del i ham.

Nikodemus tiltaler Jesus som ”rabbi”, lærer. Jesus hadde ingen formell opplæring som rabbi, men det ble brukt som en ærestittel på den som underviste fra De hellige skriftene. Jesus lar ikke Nikodemus snakke lenge før han avbryter ham med ”Sannelig, sannelig, jeg sier deg: Den som ikke blir født på ny, kan ikke se Guds rike.” Begrepet ”Guds rike” er godt kjent hos synoptikerne, mens hos Johannes er det kun brukt her, i møtet med Nikodemus. Johannes bruker ellers ”Livet” eller ”det evige liv”. Her snakker Jesus til en jøde som har en referansebakgrunn for å forstå begrepet ”Guds rike”. Jesus kan tale om Guds rike som noe som skal opprettes ved tidenes ende (Matt 25,34), men legger vekten på at dette rike er kommet nå, med hans person (Matt 12,28 og Luk 17,20f) (H. Kvalbein, 1991). Vi tar imot

Guds rike nå ved å tro på og ta imot Jesus, men vi kommer først inn i det helt og fullt når riket kommer i kraft ved tidenes ende (Mark 10,14f). To ulike verb er brukt sammen med "Guds rike". Først "Den som ikke blir født på ny, kan ikke se Guds rike." Ordet som er brukt for å se her, nærmer seg "erfare". I neste uttalelse bruker Johannes verbet "å komme inn i Guds rike." Derved defineres Guds rike som et "område" der en kan se/erfare samfunnet med Gud.

For å se Guds rike må en bli født på ny, sier Johannes, og for å komme inn i Guds rike er forutsetningen at en blir født av vann og Ånd. Det er ikke så rart at Nikodemus opplever språkbruken vanskelig. For hva er det vel å bli født på ny? Å bli født på ny kan også oversettes med "å bli født ovenfra". Å bli født på ny/født ovenfra er noe radikalt annerledes. Det er å ta imot det nye livet som Gud vil gi oss, men det er sannelig ikke så lett å forstå. Og at det skal være nødvendig å bli født av vann og Ånd, finnes det heller få forklaringsmodeller på for selv den lærde Nikodemus. I profetiene finner vi henspilt på fødselen ved vann og Ånd (Esekiel 36,25–27). Teksten fra Esekiel er også lesetekst denne søndagen. Profeten ble lovet en fornyelse av sitt folk, ved vann og Ånd. Jesus taler til Nikodemus om den kristne dåpen ved vann og Ånd, men han hadde liten forutsetning for å forstå det før lenge etterpå.

TIL PREKENEN

En Nikodemus om natten

Det er verdt å sette litt søkelys på personen Nikodemus denne søndagen. Det er ikke uten grunn at det nesten er blitt et begrep å snakke om "som en Nikodemus om natten". Da tenker vi nok helst på en person som ønsker å komme med spørsmålene sine mens det ennå er mørkt og mulighet for å komme uten å bli lagt merke til. Det fins nok av gjenkjennelselementer for de fleste av oss både i måten han kom på og i undringen og uvitenheten hans. Det som det også er verdt å sette fokus på, er hva møtet med Jesus gjorde med ham. Selv om Nikodemus' stemme etter hvert blir borte i samtalen med Jesus, møter vi Nikodemus igjen senere i evangeliet. Det vi ser

av ham da, tyder på at det har skjedd en endring i livet hans. Han forsvarer Jesus og er blant de nærmeste etter Jesu død. Det er tydelig at Nikodemus har tatt Jesu radikale budskap på alvor og latt det få betydning for livet sitt. Samtalen som begynte med et besøk om natten, ble tatt inn i dagen og gav betydning for livet.

Den nye fødsel

Er du født på ny? Er du gjenfødt? Jeg har ikke vært vant til å få slike spørsmål i den kirkevirkeligheten jeg har vært en del av. Jeg vet ikke om noen ville forstå heller om jeg stilte spørsmålet. Ut fra det Jesus sier til Nikodemus i den nattlige samtalen han får med ham, høres det likevel ut som om det er et vesentlig spørsmål. Det er tydelig at den nye fødsel åpner opp for noe nytt, noe avgjørende. Den nye fødsel åpner døra til Guds rike. Gjenfødselen, det å bli født på nytt, er troens begynnelse. Ved dåpen ved vann og ånd og ved troen, skjer den nye fødsel som åpner opp en erkjennelse av Guds rike. Og det er ikke uten grunn at Jesus i samtalen bruker et slikt fysisk bilde som det en fødsel er. "Kan noen komme inn i mors liv igjen og bli født for andre gang?" Selvfølgelig går ikke det an. En fødsel er noe vi alle har opplevd for å komme inn i denne verden. Lite kan vi gjøre for å stoppe fødselen. Den drives av noe utenfor oss selv. Slik er det også med fødselen inn i Guds rike: Det er en handling drevet av noe utenfor oss selv. Det er en handling av Gud alene. Dersom vi ønsker et liv sammen med Gud, dersom vi ønsker et liv innenfor det området som heter Guds rike, må vi la den nye fødsel skje. Da må vi ta imot den gaven som Gud vil gi oss ovenfra.

Født av vann og Ånd

Teksten utfordrer oss til å si noen om den kristne dåpen denne søndagen. Leseteksten fra Romerbrevet sier noe om dåpen til døden. Det er også verdt å nevne Tit 3,5b: "Han frelste oss ved badet som gjenføder og fornyer ved Den hellige ånd." Vann var forbundet med renselse etter de jødiske renselsesritualene, men den kristne dåpen er noe mer. Det fødes et nytt liv som stadig fornyes av Ånden. Dette er en handling som er styrt av Gud

selv. Det understreker Jesus ved å sammenligne Ånden med vind: "Vinden blåser dit den vil, du hører den suser, men du vet ikke hvor den kommer fra, og hvor den farer hen. Slik er det med hver den som er født av Ånden." Vinden kan vi ikke se eller styre, og slik er også det nye livet i Ånden. Det er Gud som driver frem det nye livet, og som stadig fornyer.

Guds rike

Det revolusjonerende valget som Nikodemus ble utfordret til å ta, og som vi i dag utfordres til å ta imot, er valget om å la Gud drive frem en ny fødsel, en ny skapelse i oss til et nytt liv. Valget handler om å komme inn i Guds rike. Jeg velger derfor å bruke noe av prekenen i dag til å fortelle om Guds rike som er kommet til oss, og som en dag fullendes. Guds rike forklares for oss i Rom 17,17: "For Guds rike består ikke i mat og drikke, men i rettferdighet, fred og glede i Den hellige ånd." Guds rike er noe helt annerledes. Ja, det er virkelig "annerledeslandet", men det er virkelig her og nå. Utfordringen Jesus gir oss i dag, er å tro og ta imot det han sier til Nikodemus. Det hjelper ikke å høre og lære. Vi må ta imot det, la den nye fødsel skje, og la Ånden gjøre sin gjerning i våre liv. Svein Ellingsen skriver i sin dåpssalme (NoS 618): "Ved ditt verk, ved Kjærlighetens vilje, er vi født på ny til liv i Kristus, til et åpent liv i tro og tillit."

SALMER

NoS 222 I all sin glans

NoS 228 Vinden ser vi ikke

NoS 217 Ånd over ånder

NoS 415 Du Far og Herre

NoS 234 Jesus, du har brakt Guds rike

ELIN LUNDE
STUDENTPREST, MF
ELIN.LUNDE@MF.NO

3. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

9. JUNI 2013

Prekentekest: Mark 10,13–16

Lesetekster: 1 Sam 1,9–18; 1 Joh 3,1–3

Liturgisk farge: Grønn

HUDENS SAKRAMENT

Det var *den gode berøringen* som var etterspurt da barna ble båret til Jesus. De kom ikke for å høre kloke ord eller dype besvergelses, men for at Jesus skulle røre ved dem. Han ga barna det foreldrene ønsket. Kroppens største organ er huden. Et voksent menneske har halvannen til to kvadratmeter hud, og dette kroppsorganet veier 3–4 kilo. Huden holder alt det andre sammen, dekker det og beskytter knokler og muskler og indre organer. Men huden er også et avgjørende viktig sansorgan. Med huden kjenner vi kulde og varme. Med huden berører vi andre og blir berørt av andre – bokstavelig talt. Jeg kjenner ikke et eneste menneske som ikke lengter etter den gode berøringen. Jeg kjenner mange som er redd for berøring, som unngår det, som forbinder hudkontakt med ubehag og grenseoverskridelser. Men jeg kjenner ingen som ikke samtidig lengter etter den gode fysiske berøringen. Mange av livets helligste, nesten sakramentale, øyeblikk har kommet gjennom den gode berøringen.

Gud ble kropp og fikk hud. Jesus var kropp med hud. Jesus sanset med huden, kjente varme og kulde, berørte andre fysisk og ble selv berørt. Da Maria Magdalena salvet ham med nardusolje, så var nok det en hengiven tilbedelse til Gud. Men det var også på sett og vis aromaterapi. Jesus tok imot det, lot det skje, kanskje ikke bare av religiøse grunner, men også fordi han trengte berøringen. Selv berørte han andre fysisk ved å legge sin hånd på menneskers hoder, ved å ta

noen i hånden og reise dem opp, ved å smøre salve på blindes øyne – og altså ved å ta barna til seg, legge hendene på dem og velsigne dem. Gud har vedkjent seg kroppens begrensninger, men også kroppens behov og gleder.

HVA ER DET EGENTLIG MED BARNET?

De kan jo ingenting; de uttrykker ikke dype tanker; de har ingen trosbekjennelse; de gjør ikke gode gjerninger. Likevel er det bare disse som går inn i Guds rike. Det er fristende å hente fram noen typiske barneegenskaper som vi tenker kunne passe godt i Guds rike. Å forestille seg et rolig, naivt og smilende barn på plass ved bordet i Guds rike, er ikke vanskelig. Men jeg tror ikke det kan være dette Jesus sikter til. Alle barn er ikke rolige, og alle er heller ikke troskyldige eller smilende, i hvert fall ikke hele tiden. Hva med de urolige, dem som aldri klarer å sitte stille ved bordet? Hva med de triste, de frekke? Mange barn får fort skader i sin hengivenhet, og de er slett ikke alltid så naive. Barn tenker så det knaker.

Jeg vet ikke hva Jesus mente, men jeg vet om to stabile kjennetegn ved ethvert barn. Det ene er *avhengigheten*. Intet barn kan være helt og holdent seg selv nok. Barn vil intuitivt kjenne at det er nødvendig og riktig å lene seg til en som er større. Det andre er rett og slett at et barn er *et barn og kommer fra et opphav*. Helt uavhengig av beskaffenhet, sjarm eller uskyld: Et barn er alltid et barn, slik den bortkomne sønn alltid var et barn, slik jeg alltid vil være barn av mine foreldre lenge etter at de er døde, slik ethvert Guds barn alltid vil stå i et barneforhold til sitt opphav. Selv kan jeg aldri bli verken liten, nusselig eller uskyldig igjen, hvis jeg noen gang har vært det. Men jeg kan erkjenne min totale avhengighet. Det er en illusjon at jeg kan skape mitt eget liv. Lyset kan bli skrudd av når som helst, og jeg er helt utlevert til at Gud holder livet oppe i meg. Jeg kan også minne meg selv på at jeg er Guds barn, og at jeg aldri vil komme i noe annet forhold til Gud enn barnets forhold til sitt opphav. Når velsignelsen lyder over menigheten, mottar jeg også den gode berøring, slik som barna ble berørt den gangen. Som et avhengig

Guds barn håper jeg å finne min plass sammen med de andre barna, store og små.

DÅP

Mark 10,13–16 er en del av vårt dåpsritual. Hvis det er dåp i gudstjenesten, vil altså dagens prekentekst være lest allerede før vi er kommet til Ordets del, siden de fleste menigheter nå feirer dåp tidlig i gudstjenesten. Kanskje er den lest av en dåpsfadder eller en besteforelder. Det vil være nesten være påfallende hvis ikke denne forbindelse ble knyttet i prekenen på en slik dag.

TEKST OG BUDSKAP

Barn – *paidion*. Dette ordet brukes om både guttebarn og jentebarn. Et tema i tolkningen av denne velkjente beretningen har vært *alderen* på barna. Selve ordet gir ikke sikre holdepunkter for å fastsette hvor gamle disse barna var. Det er det samme ordet som brukes om både Johannes og Jesus da de var nyfødte (Luk 1,59; 2,17). Men Lukas bruker det også om barna som roper til hverandre på torget (Luk 7,32). Det at barna ble båret fram, er derfor den beste indikasjonen på at de faktisk var små, som spedbarn.

Røre ved – *haptå*. Når Jesus blir bedt å røre ved barna, er det sannsynlig at berøringen i utgangspunktet ble forbundet med en velsignelse, eller brakte en velsignelse med seg. Flere kommentarer knytter denne fortellingen til en velsignelsespraksis som hørte den jødiske forsoningsdagen til. Da ble barn i alle aldre ført fram for en rabbiner for at han skulle velsigne dem. Det samme ordet, *haptå*, er brukt også i andre sammenhenger hos Markus (Mark 1,41; 3,10), ikke minst der Jesu helbredende kraft går ut gjennom fysisk berøring. Men ordet finnes også i den negative betydningen av berøring, den som har som hensikt eller i det minste virkning å skade den som bli berørt. Denne tvetydigheten følger fortsatt den fysiske berøringen i dag. Hos Lukas finner vi også ordet brukt om å tenne eller nære en flamme, for eksempel om bålet ved øversteprestens hus i Luk 22,55.

Sint – *aganakteā*. Endelig er Jesus blitt sint, og ikke bare harm (Bibel 2011). Jesu følelsesmessige

reaksjon skaper temperament i en fortelling som er lett å idyllisere. Når disse ordene leses ved innledningen til dåpen, synes jeg det er naturlig at det påfølgende Jesus-sitatet framføres med styrke og indignasjon, ikke med sukkerglasur: La de små barn komme til meg!

Hindre dem ikke – *mæ kályete* eller nær beslektede formuleringer er brukt flere steder i Apg (8,36; 1,47; 11,17) om adgangen til dåp. Derfor er det ikke en kunstig teologisk tilpasning til barnedåpspraksisen at også denne teksten tolkes som dåpstekst.

PREKENSKISSER

1.

Å bli berørt – av Jesus.

Å bli velsignet – av Gud.

Å bli som barn – ved Den hellige ånd.

2.

Hva er det med barnet?

- Totalt avhengig av hud og omsorg.
- Et barn er et barn av noen og av Gud.

Hva er den med voksne?

- Totalt avhengig av livets skaper og opprett- holder.
- En voksen er alltid et barn av et opphav og av Gud.

Lykke til!

SJUR ISAKSEN
UNIVERSITETSLEKTOR, MF
SJUR.ISAKSEN@MF.NO

4. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN

16. JUNI 2013

Prekentekest: Sal 22,8–12

Lesetekster: 1 Tess 2,5–13; Matt 9,35–38

Fortellertekst: Mark 12,37b–44

Liturgisk farge: Grønn

HVERDAGSKAOS OG KRISER!

Salme 22 vers 8–12

”Alle som ser meg, håner meg, vrenger leppene og rister på hodet: ’Han har overgitt seg til Herren, la ham fri ham ut og redde han siden han har glede i ham!’ Du dro meg fram fra mors liv, du gjorde meg trygg ved hennes bryst. Fra jeg ble født, er jeg kastet på deg, fra mors liv er du min Gud. Vær ikke langt fra meg, for nøden er nær, og det er ingen som hjelper.”

Hva skjer når fortvilelse og håpløshet noen ganger tar førerretet i livene våre?

Hva skjer når vi ikke føler at vi strekker til og blir slitne?

Hvor går vi med vårt hverdagskaos og våre kriser?

Hvor er Gud?

Hverdagskaos!

Noe må være galt med meg; jeg strekker ikke til; jeg passer ikke inn; jeg er ikke så flink som andre; jeg har ikke tid til alt jeg gjerne skulle gjort; jeg skulle ha vært en bedre forelder, ektefelle, kjæreste, arbeidstaker, venn og menneske. Jeg er ikke bra nok, selv om jeg gjør så godt jeg kan. Hvorfor kommer vi stadig til kort? Hvem er det som stiller kravene, og hvorfor kommer vi alle sammen dårlig ut i egne øyne? Mange kjenner på utilstrekkelighet og er slitne; noen er også deprimerte. Vi går i en ring av krav og kaos som vi ikke helt kommer ut av. Vi søker å finne svar – men vet ikke helt hvor

vi skal lete etter dem. Vi vil endring, men hvor skal vi begynne?

Kriser!

Hverdagskaos kan bli til kriser, men av og til rammes vi også av helt uforutsette ting som sykdom, ulykker, smerte og også død i livene våre. Da blir vi satt til side fra våre vanlige rutiner og liv, og alt stopper opp. Vi kjenner på mangel på kontroll og sårbarhet. Vår lille verden er ikke et sted der vi kan bestemme og holde orden lenger – helt på egen hånd.

Vi vil så gjerne være ovenpå og ha kontroll på dager og liv. Men stadig vekk opplever vi at vi ikke har det. Vi prøver å finne løsninger og organisere oss bedre. Det kan nok hjelpe på, men alt for ofte er det en unnskyldning for ikke å kjenne etter hva som skjer inne i oss. Dersom vi bestemmer oss for endringer, skjer det aldri først der ute; virkelige og varige endringer kommer alltid innenfra, når vi tør å spørre oss selv hvor utilstrekkelighetsfølelsen kommer fra, eller hvorfor vi føler oss både redde og ensomme når vi opplever sykdom og smerte i livet vårt. Vi vil så gjerne mestre det også. Men sannheten om oss mennesker er at vi er ikke konstruert for å mestre alt alene, og at vi alltid søker i lene oss mot noe eller noen, enten vi klarer det eller ikke. Vi trenger hverandre for å gå side om side, og vi trenger fellesskap som bærer oss. Det er ikke noe vi skal skamme oss over. Vi lener oss også på Gud, selv om mange rundt oss gjør som i salmen: De rister på hodet og sier: "Tror du at Gud kan fikse livet ditt?" "Kan Gud gi deg tilbake den kjære du har mistet, eller kurere sykdommen din?"

Hva trenger vi Gud til? Hvorfor trenger vi Gud? Det finnes mange som ikke interesserer seg veldig mye for Gud, eller skjønner hvorfor vi skal relatere til noe utenfor oss selv, som vi verken kan se eller vite om finnes? Her om dagen kunne jeg ikke unngå å overhøre en samtale ved nabobordet på en kafé i Oslo. De snakket om julaften og tro? "Jeg går jo i kirka på julaften – det er jo en fin tradisjon, men det betyr ikke noe for meg, religion eller det som skjer der." Vi kan spørre: Hvorfor går du dit da? Jeg kan som prest fortelle

om så uendelig mange møter med mennesker som ikke identifiserer seg med kirke og religion, men allikevel kan fortelle om en eller relasjon til Gud. Jeg er sikker på at jeg deler denne erfaringen med mange av dere. Men isteden for at forteller om den troen som finnes der inne i det skjulte hos så mange vi har møtt, burde det ikke også utfordre oss til å jobbe for å endre at den forblir i det skjulte? Jeg har bodd de siste 5 årene i USA og er nå i Norge igjen, og jeg kjenner på at det er tabuer og skam knyttet til å snakke om kristen tro og Gud i Norge. Hvorfor er det så vanskelig for mange av oss å være ærlige på at vi har en relasjon til Gud og søker noe uten for oss selv? – at dette livet her er så vakkert og verdifullt at det må være noe mer enn disse tilmålte timer og dager, og at vi kan lene oss inn til mysteriets Gud hver dag og i livets grenseoverganger?

PREKENTEKST – SALME 22

Denne salmen er en individuell klagesalme der vi kjenner igjen åpningsordene fra Jesu lepper under korsfestelsen (Matt 27,46; Mark 15,34). Strukturen i salmen er at i vers 2–12 beskrives lidelse og smerte som en kontrast til den nåde Gud har vist i tidligere tider. Vers 13–22 handler om salmistens fiender; vers 23–27 er en invitasjon til å bli med i lovprisningen til Gud og vers 28–32 en universell lovprisning. Den tematiske enheten i alle delene av salmen tyder på et enhetlig opphav og gjør noe annet svært usannsynlig.

Vår pretekst er utdrag fra den første delen av salmen, som omhandler lidelsen. I vers 9: "han har overgitt seg til Herren" – dette er i forbindelse med et forventet frelsesorakel som i Salme 6,9–10, og salmisten hører at hans fiender blir gjort til skamme. Vers 10–11: Salmisten minnes Guds moderlige omsorg, slik som det ble opplevd som spedbarn.

Tekstene sett i sammenheng – "han fikk inderlig medfølelse med dem, for de var som forkomne og hjelpeløse, som sauer uten gjeter"

Livet møter oss noen ganger i form av store utfordringer, smerte og lidelse. Det kan være både

fysisk, psykisk, trosmessig, praktisk og materielt. Vi har ulike måter og forutsetninger for å håndtere motgang, men felles for oss alle er at store utfordringer stiller oss overfor eksistensielle spørsmål. Vi leter etter mening og prøver å finne holdepunkter for å håndtere små og store kriser i livet vårt. I alle tekstene for denne søndagen møter vi bilder av Gud som en omsorgsfull mor, forelder, eller hyrde i møte med sine barn, folket. I teksten fra 1 Tess er det budskapet, ordet om sannhet som blir gitt og blir virksomt, ikke gjennom makt eller med smigrende ord, men gitt som når en amme stiller sine egne barn, gitt i kjærlighet og ikke for egen vinning. Gjennom den måten Guds ord blir overlevert, formidles også budskapet om Guds vesen som i ett og alt er kjærlighet og omsorg for alle mennesker. Matteus-teksten forteller om den omsorgsfulle hyrden som får inderlig medfølelse med de forkomne og hjelpeløse. I Salme 22 ligger også en forventning om at Gud vil hjelpe, selv om lidelsen er stor, selv om han blir gjort narr av for sin tro og sitt håp i Gud – at han har hjulpet før, og at han vil gjøre det igjen. Fortellerteksten setter fokuset også på at vi alle kan gi av og dele av det som er blitt gitt oss av ressurser, om det er mye eller lite. Alle kan vi dele av det vi har fått.

Kjærlighet er den eneste ingrediens som verden aldri blir trett av, og som det aldri er overflod av.

Verden vil aldri vokse av seg sitt behov for kjærlighet.

– C. Neil Strait –

Vi har denne søndagen muligheten til å ta på alvor vår tids stressfaktorer på den ene siden, og snakke sant om livet i møte med både stress, tomhet, smerte og lidelse, hverdagskaos og kriser.

Hvordan forholder vi oss til Gud midt i våre hektiske liv? Opplever vi Gud som nærværende eller fjern? Hva bringer oss nærmere Gud, og hva gjør han fjern for oss?

Hvordan er det Gud møter oss? Hvordan strekker han sine hender ut mot oss?

Gud SER, og han handler! Han ser når vi går oss vill og mister retning og kurs, uansett av

hvilken grunn det måtte være, og han har inderlig medfølelse med oss.

Wilfried Stinissen skriver i boken *I dag er Guds dag*: ”Noen av oss søker Gud for å finne holdepunkt og ankerfeste for livet vårt, og noen gjør ikke det. Men det finnes ikke noen som ikke er interessert i kjærlighet. Vi kan også søke den der den ikke er å finne, men søken etter tilhørighet og kjærlighet er like fullt det som mest og dypest sett opptar menneskene fra livets begynnelse til slutt. Kunst, litteratur, film, teater og musikk – kretser rundt temaet kjærlighet. Mennesket har en medfødt lengsel etter kjærlighet. Gud er kjærlighet. Der kjærligheten finnes, der er Gud. Det er han som har vekket menneskets tørst etter kjærlighet, og det er kun han som kan stille den. Til og med der Gud ikke er kjent, kan kjærligheten være djup, sann og trofast. Den er da virkelig guddommelig og har sitt opphav i Gud. Men menneskes hjerte kan allikevel aldri finne fullstendig ro før det har lært kjærlighetens kilde å kjenne. Kilden er uttømmelig. I Gud finnes det alltid mer kjærlighet å få. Gud vil ikke stenge ditt hjerte for menneskelig kjærlighet, vennskap og nærhet. Men han vil åpne ditt hjerte for den kjærlighet som aldri kan slokne eller dø, og den kjærligheten finnes i ham.”

Hvordan kan vi stole på Gud? Hvordan kan vi stole på at Gud er der for oss?

Vi trenger å bli sett! Vi trenger å oppleve at noen bryr seg! Vi trenger mennesker og en kirke som speiler Guds kjærlighet for oss, slik at vi kan erfare nærvær. Vi trenger et fellesskap!

Vi trenger oppmuntring – for alle er en noen! Den treenige Gud prioriterer oppmuntring. Paulus skrev i 2 Kor 1,3 om Gud, Faderen: ”Løvet være Gud, vår Herre Jesu Kristi Far, den Far som er rik på barmhjertighet, vår Gud som gir all trøst!” Og i sitt brev til tessalonikerne, 2 Tess 2,16–17 minner han oss om at selve kjernen Jesu Kristi budskap var oppmuntring: ”Vår Herre Jesus Kristus selv og Gud, vår Far, som har elsket oss og i sin nåde gitt oss en evig trøst og et rikt håp, må han gi deres hjerte mot og styrke til alt godt, i ord og gjerning!” Når det gjelder Den hellige ånd, er jo ett av navnene hans

oppmuntrer og trøster. Vi skal også være mennesker som oppmuntrer og trøster hverandre, for det handler om kjernen i Guds vesen og budskap til oss mennesker. Vi er gitt til hverandre, og vi er kalt til å være mennesker Gud kan vise sin kjærlighet igjennom.

Vi trenger en ærlig kirke og ærlige mennesker som tar tid til å ta på alvor og lytte til det som er

vanskelig i våre liv! Vi trenger at noen peker på Gud for oss når vi føler oss forkomne og hjelpeløse, og viser oss kjærlighetens utømmelige kilde.

HILDE BARSNES
SJØMANNSPREST
HILDE.BARSNES@GMAIL.COM

luther

Tor Johan S. Grevbo

GUDS MASKER I SJELESORGEN

249,-

Forfatteren gir i denne boken et meget verdifullt bidrag til den skandinaviske sjelesorglitteraturen. Teksten er teologisk grundig og innsiktsfull.

www.lutherforlag.no

Vegard Holm

PÅ SPORET AV NOE EKTE

249,-

«Vegard Holm har skrevet ei utfordrende og god bok. På konkret og livsnær måte går han i dialog med erfaringer i unge voksnes livsverden: Hvem er jeg i ferd med å bli? Hvordan kan jeg gjøre kloke livsvalg i samsvar med grunnleggende verdier? Hva betyr det å leve som kristen ungdom i dag? Holm reflekterer nyansert. Han formulerer tydelige utfordringer og formidler sentrale teologiske innsikter på en lettfattelig måte. Jeg håper boka får mange lesere.»

Leif Gunnar Engedal,
professor i praktisk teologi

www.lutherforlag.no

Nina Karin Monsen

SORG OG LIDENSKAP**Filosofiske refleksjoner**

349,-

Sorg og lidenskap er en annerledes sorgbok. Forfatteren byr modig på seg selv på godt og ondt og avslører både sin svakhet og styrke i møte med sin høyst personlige sorg.

Midt i sorgen makter hun å reflektere over de store spørsmålene som er knyttet til liv og død og forpliktende samliv mellom mennesker på en måte som skaper gjenkjenning, utfordrer til ettertanke og innbyr til kritisk dialog. Boken er båret av en intens tro – ikke bare på livet – men på Gud og det gode, og den er skrevet med sterk og ekte lidenskap.

www.lutherforlag.no

Avsender:
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO

UTKOMMER annenhver uke på Luther Forlag og redigeres av professor Harald Hegstad (ansv.), stipendiat Sunniva Gylver, universitetslektor Sjur Isaksen og sokneprest Anne Grete Listrøm. Redaksjonssekretær: Eyolf Berg

ALLE HENVENDELSER rettes til:
Luthersk Kirketidende v/Eyolf Berg
Luther Forlag
Grensen 3
0159 OSLO
Tlf. 91 17 65 37
E-post: redaksjon.lk@lutherforlag.no

INTERNETT: www.lutherskkirketidende.no
Opplysninger om annonsepriser og utgivelsesplan finnes på nettsidene.

ARTIKLER OG LESERINLEGG til Luthersk Kirketidende sendes på e-post til ovenstående adresse. Artikler skal normalt ikke overstige 2500 ord, innlegg skal normalt ikke være mer enn 1200 ord.

ABONNEMENT: Pris kr. 550,- pr. år for Norge. Utlandet kr. 750,- pr. år. Abonnementet inkluderer Tidsskrift for Praktisk Teologi (2 numre pr. år). Kontonummer: 3000.14.73669 Abonnementet løper til det sies opp skriftlig (brev eller e-post). Gamle og nye numre kan kjøpes i pdf-format fra <https://lutherskkirketidende.buyandread.com>